

ความยั่งยืน เชิงนิเวศ

ดร.วิฑูรย์ ลิขียว

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้กล่าวเป็นพื้นฐานไว้ว่า “ประเทศไทยต้องยกระดับมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยปกป้องฐานทรัพยากรเพื่อรักษาความสมดุลยั่งยืนของระบบนิเวศพร้อมทั้ง เสนอยุทธศาสตร์การพัฒนามาตรฐานความหลากหลายทางชีวภาพ และการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยให้ส่งเสริมการพัฒนาระบบจัดการร่วมเพื่ออนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการสร้างตลาดสินค้า และการบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การลดมลพิษ และการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ”

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 นี้จึงเป็นแผนฉบับแรกที่มีการระบุอย่างชัดเจนถึงการพัฒนาเมืองนิเวศในพื้นที่เศรษฐกิจหลักในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ยังคงยึดหลักของ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” รวมทั้ง “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมืองควบคู่ไปกับการเสริมสร้างระบบธรรมาภิบาล

การพัฒนาเชิงนิเวศจึงเป็นการนำแนวความคิดของ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” (Sustainable Development) ยึดโยงให้สอดคล้องกับระบบนิเวศวิทยา ซึ่งประกอบด้วย 3 เสาหลักคือ สังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ หรือ Triple Bottom Line (people, planet, profit) โดยคำนึงถึงผลกระทบทั้ง 3 ส่วน เพื่อให้ครอบคลุมต้นทุนของธรรมชาติ (Natural Capital) และต้นทุนของมนุษย์ (Human Capital)

การพัฒนาเชิงนิเวศในแต่ละประเทศจะมีแนวทางที่เป็นทั้งแนวความคิด และวิธีดำเนินการที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ประเด็นปัญหาที่เผชิญอยู่ การเมืองและนโยบายการพัฒนาของประเทศ ตัวอย่างเช่น การพัฒนาเมืองนิเวศของประเทศญี่ปุ่น ของทั้ง 26 เมือง มีความหลากหลายแตกต่างกันออกไป แต่ทุกเมืองเน้นเรื่องการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกัน

ดังนั้น การพัฒนาเมืองนิเวศของประเทศญี่ปุ่นจึงทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชน อุตสาหกรรม และภาครัฐในการสร้างสังคมหมุนเวียนทรัพยากร โดยส่งเสริมให้มีการคัดแยกขยะจากครัวเรือน การสร้างสถานีคัดแยก และการพัฒนาเทคโนโลยีรีไซเคิลขยะเป็นพลังงานทดแทน และวัสดุทดแทนทรัพยากรธรรมชาติ

กลไกในการพัฒนาเชิงนิเวศ ส่วนใหญ่จะใช้ “ความสมัครใจ” เป็นทางเลือกในการพัฒนา หรือเป็นวิถีชีวิตทางเลือก ซึ่งอาจเชื่อมโยงกับการพัฒนาสีเขียว ที่นำเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเชิงเศรษฐศาสตร์ เช่น การส่งเสริมให้ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมจัดทำระบบ

จัดการสิ่งแวดล้อม (EMS) การส่งเสริมการออกแบบผลิตภัณฑ์รักษ์สิ่งแวดล้อม (Eco-Design) การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ฉลากเขียว หรือการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (EIA) เป็นต้น

แต่ในหลายประเทศได้ใช้กลไกด้านกฎหมายเป็นตัวมาขับเคลื่อนให้การพัฒนาเป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ เช่น ประเทศญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายพัฒนาสังคมหมุนเวียนทรัพยากร กฎหมายส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ กฎหมายส่งเสริมการรวบรวม และรีไซเคิลของเสียบรรจุภัณฑ์ กฎหมายรีไซเคิลของเสียจากการรีดถอน กฎหมายรีไซเคิลยานพาหนะหมดอายุ เป็นต้น และสหภาพยุโรปได้ออกกฎระเบียบ (Directives) ส่งเสริมการรีไซเคิลของเสีย และลดผลกระทบจากการจัดการของเสีย เช่น กฎระเบียบห้ามฝังกลบ กฎระเบียบห้ามใช้สารอันตรายในผลิตภัณฑ์ (RoHS) กฎระเบียบการจัดการซากเครื่องใช้ไฟฟ้า และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (WEEE) กฎระเบียบการจัดการซากยานพาหนะ (ELV) กฎระเบียบการจัดการเศษอาหาร เป็นต้น

สำหรับประเทศไทยนั้น การส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ยังคงเป็นมาตรการเชิงสมัครใจ โดยกระทรวงอุตสาหกรรมได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงนิเวศและ “อุตสาหกรรมสีเขียว” เข้ามาผนวกไว้ด้วยกัน เพื่อส่งเสริม และผลักดันให้อุตสาหกรรมปรับตัวให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยผลักดันผ่านโครงการต่างๆ เช่น โครงการประหยัดพลังงาน โครงการใช้ประโยชน์ของเสีย โครงการเพิ่มผลผลิตภาพ โครงการหมุนเวียนน้ำใช้ โครงการจัดทำระบบบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม โครงการประเมินความเสี่ยง โครงการธรรมาภิบาล โครงการความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น

และได้เริ่มใช้มาตรการเชิงบังคับ (โดยเฉพาะโรงงานขนาดใหญ่) ให้มีการปรับตัวตามขีดความสามารถที่ควรจะเป็น เช่น การกำหนดค่าปล่อยมลสารสิ่งแวดล้อมบางตัวที่แตกต่างสำหรับโรงงานตั้งใหม่ การกำหนดประเภทวัตถุดิบหรือเชื้อเพลิงเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การกำหนดพื้นที่ห้ามตั้งหรือขยายโรงงานอุตสาหกรรมบางประเภท การกำหนดมาตรการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น รวมถึงการใช้มาตรการเชิงรุกด้วยกรจูงใจ การประกาศเกียรติคุณ และการยกย่องเชิดชูเพื่อให้เกิดภาพลักษณ์เชิงบวกขององค์กรต่อสาธารณะชน

ทั้งหมดทั้งปวงนี้ไม่ว่าจะเป็นมาตรการเชิงสมัครใจ มาตรการเชิงบังคับ และหรือมาตรการเชิงรุกต่างก็มีความจำเป็น และได้ผลที่สุดคคือ ไปด้วยกันได้ แต่ที่เห็นได้ชัดมากขึ้นทุกทีก็คือ โครงการ “อุตสาหกรรมสีเขียว” (Green Industry) ซึ่งมีโรงงาน และสถานประกอบการทำอย่างสมัครใจมากขึ้นเรื่อยๆ ครับผม!